

Un tresor compartit. El fons documental de la família Rubí i Iglesias

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2010

61

El patrimoni documental és el nèctar que nodreix el discurs que configura la nostra memòria col·lectiva. Per aquest motiu, hom considera que la documentació històrica té una dimensió pública que va més enllà de la simple consideració sobre qui la va posseir en èpoques pretèrites, atès que el passat és un bé compartit, que constitueix el fonament de les nostres arrels i identitat comunes. Tot i que la legislació catalana i espanyola en matèria d'arxius beu d'aquesta idea, en els darrers temps els arxivers hem assistit atònits a la proliferació de disputes de caire polític en relació amb la tinença de fons públics i privats, d'entre les quals cal destacar, pel ressò mediàtic que han tingut, el cas dels papers de Salamanca o el destí de l'arxiu Centelles.¹ Precisament per això, enguany hem volgut explicar el tractament del fons privat de la família Rubí Iglesias (1332-1939), que reforça una de les conviccions bàsiques dels arxivers segons la qual les institucions públiques i els titulars de fons privats poden arribar a acords mútuament beneficiosos que permetin ampliar el patrimoni documental de què disposa la ciutadania.

1. La família Rubí com a mirall d'una època

El periple històric dels Rubí s'ajusta al perfil clàssic de família d'artesans que en el decurs del segle XIX prosperen fins a integrar-se en la puixant classe burgesa que constitueix l'elit de la nova societat industrial. En origen, els Rubí foren una nissaga d'espardenyers i comerciants que al llarg del segle XVIII havien adquirit terres a Granollers i rodalia, i les administraven des de la seva residència de la plaça dels Cabrits i de les Olles.

¹ La noció de patrimoni documental que preveu la legislació es defineix a la Llei 16/1985, de 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, article 49, 2-5, i a la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, article 19, 2-4. Per a una exposició més àmplia del concepte, vegeu Maria Pilar, Reverté: «Patrimoni documental, patrimoni de tots: una reflexió per la creació d'una xarxa de serveis didàctics en arxius». *Lligall. Revista d'arxius catalans*, núm. 22 (2004), pàg.123-159.

Ramon Rubí Ballester (1722- ca.1801) i el seu fill Jaume Rubí Oliver (1751-1834) van regentar el negoci familiar, alhora que exercien d'arrendadors dels censos de les parròquies del Vallès Oriental i de síndics de l'Ajuntament de Granollers. Per la seva banda, Francisco Rubí Isern (1782-1851) va alternar tots aquests oficis amb el comerç de ferro estranger, que li va reportar uns beneficis econòmics considerables.

El seu primogènit, Ramon Rubí Gipuló (1802-1864), va treballar de procurador i causídic, però també va intervenir en la vida pública de la ciutat i de la comarca, ocupant diversos càrrecs als ajuntaments de Lliçà d'Avall i Granollers, d'entre els quals cal destacar la seva etapa com a alcalde de la vila (1854-1856). En la seva joventut, s'havia enrolat com a voluntari a la Milícia Nacional en el marc de la I Guerra Carlina (1833-1840), durant la qual va ascendir en l'escalafó fins a obtenir la graduació de comandant.

Seguint els seus passos, el seu germà petit, Jaume (ca. 1810-1847), també va tenir una actuació destacable a les files liberals, on els seus mèrits li van valer la mateixa graduació que el seu germà gran. Llicenciat en dret per la Universitat de Barcelona, en temps de pau va treballar com a advocat i promotor fiscal de la vila.

Morts els germans Rubí i Gipuló, els béns familiars van passar a mans de la pubilla de Ramon, Benita Rubí Fontanella (nascuda el 1832), que va dedicar-se exclusivament a l'administració del seu patrimoni. Benita es va casar amb Pere Iglesias Valls, comerciant de Figueres, i d'aquest enllaç en va néixer Miquel Iglesias Rubí (nascut el 1869). Miquel fou el darrer membre dels Rubí que va ostentar aquest cognom, que es va perdre en la generació següent. No obstant això, el record de l'estirp va perviure a través del temps, cristal·litzat a les escriptures que conformen el seu arxiu familiar.

2. L'arxiu familiar. Dels dels orígens a l'actualitat

Els orígens de l'arxiu de la família Rubí es troben cap a l'any 1769, època en què Ramon Rubí Ballester es va establir a la casa de la plaça dels Cabrits i de les Olles. Aquest fet va derivar en la creació de l'arxiu familiar, que al començament només albergava les escriptures de propietat de la casa i els documents que en testimoniaven els canvis de propietat en èpoques remotes. Ben aviat, però, l'activitat

professional dels membres de la nissaga va provocar el creixement exponencial de l'arxiu, que es va enriquir amb l'aportació d'una àmplia varietat de textos, provinents a l'ensem de l'activitat vital dels membres del llinatge.

L'ingent volum de l'arxiu va provocar que l'any 1851 Ramon Rubí Gipuló fes una primera intervenció sobre el fons, inventariant la documentació patrimonial bo i posant-la en relació amb la genealogia de la família, en un treball que va materialitzar en el seu *Llibre de notes*. Aquest instrument li permetia localitzar les escriptures que demostraven els seus drets i propietats, alhora que demostrava la via legal per la qual havien pervingut a la seva família.

En el transcurs de la segona meitat del segle XIX, els membres de l'estirp van continuar dipositant documents a l'arxiu, que va seguir creixent fins a l'època de Miquel Iglesias Rubí, que fou l'últim membre dels Rubí a confiar-hi escriptures. Des d'aleshores ençà, els seus descendents han vetllat per la conservació dels seus documents, que han afegit al seu valor jurídic intrínsec una dimensió cultural i històrica que els ha donat el pas del temps.

Dissortadament, el 31 de maig de 1938, en el context de la Guerra Civil (1936-1939), el fons va patir els estralls d'una bomba que va caure a l'habitació on es custodiava l'arxiu. L'explosió de l'artefacte va provocar la destrucció d'una part del fons i la mutilació d'aproximadament 0,3 metres de la documentació conservada. El zel de la família, però, va evitar mals majors, de manera que el nucli del fons s'ha preservat en bones condicions fins a l'actualitat.

En bona mesura, això ha estat possible gràcies a Frederic Malàs Iglesias, nét per línia materna de Miquel Rubí Iglesias, que temps després va instal·lar la documentació en nous contenidors i va elaborar inventaris sumaris del seu contingut. Aquesta actuació va propiciar que, a les portes del nou mil·lenni, la documentació de l'arxiu mantingués unes condicions mínimes d'organització i conservació.

Finalment, l'any 2009 els actuals propietaris del fons, els germans Frederic i Margarida Malàs Iglesias, conscients de la singularitat del seu arxiu familiar, van decidir de posar-lo a l'abast de la ciutadania. Per aquest motiu, van sol·licitar a l'Arxiu Municipal de Granollers (AMGr) suport tècnic per organitzar-lo i garantir-ne la preservació,

la qual cosa va derivar en la formalització d'un conveni de col·laboració que van signar amb l'Ajuntament de Granollers el dia 25 de gener de 2010.

En virtut d'aquest acord, la família Malàs Iglesias, que havia assumit les despeses derivades del tractament del fons, es va comprometre a deixar-hi accedir els usuaris, mentre que l'Ajuntament de Granollers es va responsabilitzar de fer-ne difusió i de facilitar l'accés a les dependències de l'AMGr, que havia aportat el material de conservació del fons i s'havia encarregat de dirigir el tractament arxivístic que s'hi va aplicar.²

El conveni, prorrogable anualment, concilia els interessos de tots els implicats, car la família Malàs Iglesias reté la titularitat i la custòdia sobre el fons, mentre que les persones interessades poden consultar-los a les dependències de l'AMGr. Per tot plegat, aquesta fórmula de col·laboració esdevé un nou referent en les relacions entre l'Arxiu Municipal de Granollers i els titulars de fons privats, en la mesura que mostra que l'entesa entre les dues parts és factible, i que sempre es poden explorar noves vies per aconseguir posar el patrimoni documental en mans de la ciutadania sense que ningú hagi de renunciar als seus interessos legítims.

3. Un tresor inèdit. La documentació del fons

El fons Família Rubí i Iglesias (1332-1929) recull la documentació derivada de la gestió del patrimoni familiar i de l'activitat personal i professional dels membres de la nissaga. Mitjançant l'estudi d'un conjunt documental format per 30 capses de documents en paper i 8 pergamins, hom pot aprofundir en el coneixement de la història de la vila i la comarca a través de textos que versen sobre temàtiques ben diverses.

En la seva condició de fons familiar, l'arxiu dels Rubí conté documents de perfil íntim que ens permeten indagar en els costums dels nostres avantpassats i descobrir les relacions de l'estirp amb els Torradella, els Uyà, els Gorgui, els Llobet, i amb altres dinasties preponderants de la Granollers d'època vuitcentista.

² Voldria aprofitar l'ocasió per agrair a la directora de l'arxiu i a la família Malàs Iglesias la confiança que van dipositar en mi i les facilitats que em van donar en tot moment per treballar la documentació.

Pel que fa al vessant patrimonial de l'arxiu, cal dir que proporciona a l'investigador material abundant per confeccionar tota mena de treballs d'àmbit socioeconòmic que se centrin en la vila i els seus topants. D'entre el *maremàgnum* de compravendes, establiments, èpoques, censals i altres instruments similars que conformen l'arxiu, convé destacar-ne les escriptures vinculades a l'administració de les aigües que regaven les terres de la família, les quals permeten documentar els plets que els seus membres van mantenir amb Marià Sans pel control de l'aigua del riu Congost i resseguir la història del molí de la vila durant les èpoques medieval i moderna. De la mateixa manera, també cal remarcar els comptes lligats a l'activitat dels Rubí com a arrendadors dels censos de les parròquies del Vallès, que permeten analitzar l'àmbit econòmic d'aquestes demarcacions.

La fulgurant carrera militar que Ramon i Jaume Rubí Gipuló van desenvolupar en el context de la I Guerra Carlina (1833-1840) va propiciar que el fons aplegui una àmplia varietat de documents que versen sobre el conflicte (padrons de soldats, estadística d'armament, correspondència amb les autoritats militars, etc.), que a partir d'ara no es podrà estudiar, si més no a escala local i comarcal, sense consultar aquests textos.

Paral·lelament, l'activitat dels germans Rubí Gipuló com a procuradors i advocats va implicar que l'arxiu contingui més de 150 trasllats de processos judicials en què van participar, els quals ens subministren informació sobre diverses localitats vallesanes. Oimés, els càrrecs que Ramon Rubí va ocupar en diversos consistoris fan que l'arxiu ens hagi llegat còpies de documents dels ajuntaments de Tagamanent, Lliçà d'Avall i Granollers, fet especialment remarcable si tenim en compte que els arxius d'aquestes institucions han sofert les pèrdues de documents pròpies de les inclemències del temps.

En darrer lloc, convé afegir que la documentació més antiga del fons és un material molt valuós per estudiar el desenvolupament del centre històric de la vila medieval i moderna, atès que ens proporciona referències, entre d'altres, de les places dels Cabrits i de les Olles, dels carrers Travesseres, de la Boada, de Santa Elisabet, o de la recentment descoberta torre rodona de la muralla.

L'heterogeneïtat i qualitat de la documentació del fons de la família Rubí i Iglesias li confereixen un lloc d'honor en el conjunt de fons

privats que integren el patrimoni documental de Granollers. De ben segur que el seu estudi farà les delícies de tots aquells que vulguin acostar-se a la història de la vila en temps remots, a la vegada que permetrà als investigadors fer-hi aportacions de gran interès, en la línia de la que temps enrere va fer Jaume Dantí, que confiem que a partir d'ara pugui tenir continuïtat.³

4. L'organització del fons

Posar el fons Família Rubí i Iglesias a disposició de la ciutadania va requerir l'aplicació d'un tractament arxivístic sobre la documentació. Gràcies a la cura de la família, els documents no presentaven cap patologia greu que fes necessària una tasca prèvia de neteja o restauració. En conseqüència, el treball sobre el fons va consistir principalment en la classificació, ordenació, instal·lació i descripció de tot el material disponible.

Seguint el criteri que ofereixen els especialistes més reconeguts en la matèria, el fons es va organitzar d'acord amb un quadre de classificació que distingeix la documentació patrimonial comuna a tota la família (arxiu familiar) de la que van aplegar els seus membres en el curs de la seva trajectòria vital i professional (arxius personals), o de la que es va agregar al fons en virtut de criteris fàctics (col·leccions factícies).⁴ Dins l'epígraf destinat als arxius personals, es va optar per reservar un apartat específic als germans Ramon i Jaume Rubí Gipuló, atesa la seva àmplia representació textual en el fons (1,2 m), mentre que els altres membres de la família, que van dipositar menys documents a l'arxiu (0,4 m), es van agrupar en sèries comprensives de les successives generacions del llinatge, que són presentades per ordre cronològic.

Pel que fa a la secció de plets, cal dir que, tot i que forma part de l'arxiu familiar, no conté litigis relatius als drets i propietats de la família, sinó processos judicials que deriven de l'activitat professional

³ Vegeu Jaume Dantí: «Granollers, una vila amb places i porxos», *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, núm. 21 (2001), pàg.16-25, en què l'autor estudia el nucli històric de Granollers utilitzant, entre d'altres, alguns dels documents més antics del fons.

⁴ Josep Fernández Trabal: «Els arxius familiars i patrimonials. Problemàtica, caracterització i metodologia». *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística*, núm. 4 (1991), pàg. 107-112; Pere Guifré; Josep Matas i Santi Soler. *Els arxius patrimonials*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2002, pàg. 38-47.

dels germans Jaume i Ramon Rubí Gipuló, respectivament advocat i causídic. El fet que en molts judicis intervinguessin conjuntament ambdós germans i també que no sempre és possible assignar la documentació judicial solta a un dels dos va aconsellar la creació d'aquesta secció comuna dins l'arxiu familiar.

Quadre de classificació del Fons Família Rubí i Iglesias

1. Arxiu familiar
 - 1.1. Constitució i administració del patrimoni familiar
 - 1.2. Plets
 - 1.2.1. Processos judicials
 - 1.2.2. Documentació judicial
2. Arxius personals
 - 2.1. Jaume Rubí Oliver i Francisco Rubí Isern
 - 2.2. Ramon Rubí Gipuló
 - 2.2.1. Activitat personal
 - 2.2.2. Activitat militar
 - 2.2.3. Activitat professional privada
 - 2.2.4. Activitat professional en càrrecs i oficis públics
 - 2.3. Jaume Rubí Gipuló
 - 2.3.1. Activitat personal i militar
 - 2.3.2. Activitat professional
 - 2.4. Benita Rubí Fontanella, Pere Iglesias Valls i Miquel Iglesias Rubí
3. Col·leccions factícies
 - 3.1. Biblioteca i hemeroteca familiar

La classificació del fons en va estructurar intel·lectualment el contingut. Realitzada aquesta operació, es va procedir a ordenar físicament la documentació, que es va instal·lar per ordre cronològic o, en alguns casos (sobretot pel que fa a la correspondència), d'acord amb un criteri alfabètic, a fi de respectar el seu ordre originari.

Un cop instal·lada la documentació, només restava confeccionar els instruments de descripció necessaris per a garantir que els usuaris hi puguin accedir. Per aquest motiu, es va elaborar la fitxa de fons i un catàleg d'unitats documentals, que es presenta per ordre cronològic i per quadre de classificació. Tal com s'acostuma a fer a l'AMGr, aquests textos es van posar a l'abast de la ciutadania,

que els pot consultar a través del web municipal, a la secció Arxiu Família Malàs Iglesias, a la qual s'accedeix mitjançant l'enllaç <http://www.granollers.cat/arxiu/arxiu-familia-malas-iglesias>.⁵

5. Conclusions

68

El fons Família Rubí i Iglesias ha recorregut un llarg camí des dels seus orígens fins a l'actualitat. Tot i que l'arxiu va néixer fruit de la necessitat que tenia el llinatge de conservar els seus títols de propietat, el transcurs dels anys ha conferit al fons un valor cultural que li ha fet transcendir els límits de les dimensions familiars per erigir-se en una font historiogràfica d'interès general.

Mercès als bons oficis de la família Malàs Iglesias, que sempre ha vetllat per la conservació de la seva documentació i que ha volgut compartir-la amb els seus conciutadans, el patrimoni documental de Granollers s'ha enriquit amb l'aportació d'un conjunt documental que constitueix un complement ideal als fons que custodia l'AMGr. Per aquest motiu, es fa especialment necessari que la innovadora fórmula de col·laboració que la família va concertar amb l'Ajuntament de Granollers pugui tenir continuïtat entre tots aquells que tenen documents antics i que no volen desprendre-se'n.

Mentre esperem que la iniciativa de la família Malàs Iglesias tingui seguidors, podem recrear-nos en l'estudi de la seva documentació, gaudi que permetrà tant a l'investigador professional com al profà en la matèria capbussar-se en la història de Granollers i del Vallès Oriental a través de la mirada d'una de les famílies més notables de la vila.

Aram Magrins i Gol

Arxiu Municipal de Granollers

Documents

⁵ Per tal d'evitar confusions, convé aclarir que la denominació *Arxiu Família Malàs Iglesias* remet als cognoms dels propietaris actuals del fons, mentre que la nomenclatura del fons, ressenyat com a *Fons Família Rubí i Iglesias*, identifica els cognoms que portava la família en l'època en què els seus membres van produir o rebre la documentació que el constitueix.